

масе гадзінаў ведалі на памяць. Іх фатаздымкі ў *касьмічных шлемах* неслі на дэманстрацыях, выстаўлялі ў вітрынах крамаў, вешалі над ложкамі ў студэнцкіх інтэрнатах. Кожны школьнік у 60-ых гадох марыў стаць *касманаўтам*, што пазней выразна ўвасобілася ў некаторых апавяданьнях Уладзімера Арлова. Ледзь не ўва ўсіх гарадах Беларусі ёсьць вуліцы Гагарына, Цітова і Церашковай.

Эўфарыя перамогі над Сусьветам зьнікла пасля гібелі *касманаўта* Камарова, а пасля высадкі амэрыканскіх астранаўтаў на Месяц аслаб і гонар, што „мы — першыя“.

Слова „*касманаўт*“ зноў замільгацела на старонках беларускіх газэтаў у 70-ых гадох, ужо прывязанае да Пятра Клімука і Ўладзімера Кавалёнка. Зусім няшмат краінаў, акрамя Расеі і ЗША, могуць пахваліцца наяўнасьцю двух *касманаўтаў*, якія да таго ж тройчы пакідалі межы стратасфэры. Аднак у даведніках Клімук і Кавалёнак усё часцей пазначаюцца як „*касманаўты* Расеі“.

У 1991 годзе *касманаўт* Кавалёнак быў адным з тых, хто ўнёс у залю беларускага парлямэнту бел-чырвона-белы сыяг, але потым стаў адным зь першых, хто адмовіўся ад беларускага грамадзянства дзеля працы ў Маскве.

Бацька мой быў добра знаёмы з Гагарыным і неяк прывёз з Масквы цюбік *касьмічнай ежы*, які на выгляд быў зусім як ненавісная тады зубная паста. Смак таго парэчкавага джэму застаўся ў памяці зь дзяцінства.

Аднак дзень 12 красавіка для мяне назаўсёды будзе зьвязаны ня з тварам Гагарына ў *касьмічным шлеме*, а з падзеямі ў Авальнай залі Дома ўраду, калі нас, дэпутатаў апазыцыі, зьбівалі людзі ў чорных масках і спэцназаўскіх шлемах — за тое, што мы жадалі, каб будучыя беларускія *касманаўты* маглі чытаць любімы верш Гагарына на роднай мове.

Катрынка

Сяржук Сокалаў-Воюш

„*Катрыншчык*—італьянец сьпяваў сухотным голасам пра невядомае“. Усё. Адною фразай згадаў Уладзімер Караткевіч у рамане „Каласы пад сярпом тваім“ прафэсію *катрыншчыка* і празь яе — сам інструмэнт, *катрынку*.

Створаная на пачатку XVIII стагодзьдзя ў Італіі, *катрынка* прайшла ўсю Эўропу і толькі ў XIX-ым зьявілася ў Беларусі, каб пасля адносна нядоўгага йснаваньня, на мяжы 20–30-х гадоў, канчаткова зьнікнуць.

Цікава, што ў савецкіх слоўніках гэтае слова паўсюль падаецца бяз прыкладаў. Слоўнік Яна Станкевіча — таксама бяз прыкладу — падае яго ў польскай форме *катарынка*, а слоўнікі Ластоўскага ды Некрашэвіча й Байкова *катрынку* ігнаруюць наагул. Чаму? Відаць, таму, што гэты інструмэнт праз усё сваё нядоўгае жыцьцё ў Беларусі так і ня стаў для нашага народу блізкім.

Катрынка — падман. Беларусы ўмеюць падманваць самых сябе — гэта значыць, цешыцца ілюзіямі й спадзяваньнямі, верыць у хімэры. Але беларусы ня любяць, калі падманваюць іх.

Да таго ж музыка, якая гучала з *катрынкі*, ніколі не была беларускай.

Першая мэлёдыя інструменту — французская папулярная песенька „*Charmante Catherine*“, ад якой, дарэчы, і паходзіць назва інструменту. А далей у рэпэртуары — расейскі жорсткі раманс „Разлука“ ці вальс „Разьбітае сэрца“. Ці не адсюль Караткевічава „сыпяваў пра невядомае“?

Каўбаса

Сяржук Сокалаў-Воюш

Навуковыя спрэчкі адносна паходжаньня слова „каўбаса“ можна параўнаць са спрэчкамі пра саму каўбасу. Тут і гаворка пра якасьць, і гаворка пра колькасьць, і сварка ў чэргах, і шчымлівая згадка пра мітычныя часы, калі, як той казаў, заміж замка каўбасой дзьверы замыкалі.

Сярод моваў першакрыніцаў фігуруюць: украінская, турэцкая, расейская, старажытнагэбрайская, французская. Але ж мы з вамі добра ведаем, што каўбаса ў значэньні „паказчык дабрабыту“ мае савецкае паходжаньне. У часе мітынгаў канца 80-ых — пачатку 90-ых прамойцы згадвалі каўбасу не радзей, чым дэмакратыю і свабоду. Іншыя прамойцы называлі такіх каўбаснікамі і казалі, што найперш трэба незалежнасьць, эканамічныя рэформы і дэмакратызацыя, якія ўрэшце і дадуць тую самую каўбасу: танную, смачную і, што самае галоўнае: яе будзе многа!

Маю падазрэньне, што, нягледзячы на навуковыя спрэчкі, слова каўбаса ўсё ж уласнабеларускае. Іначай адкуль такая бязьмежная любоў беларуса да каўбасы? Ужо ў першым беларускім рамане „Золата“ Ядвігіна Ш. адзін зь беларускіх эканамічных эмігрантаў атрымаў у Амэрыцы пасылку зь Беларусі. Сярод прысланага была і каўбаса. Эмігрант зьёў каўбасу, а абалонку ад яе доўга насіў у кішэні і час ад часу настальгічна нюхаў яе, прыгадваючы родныя мясціны.

Найбольш вядомы гатунак беларускай каўбасы — гэта так званая вясковая, хатняя альбо сялянская, якую ў народзе называюць проста: пальцам пханая. Сярод іншых — крывяная, драмязоўка (альбо лівэрная)... Але нягледзячы на безьліч крамных каўбасаў, на пытаньне, якая самая смачная ў Беларусі каўбаса, кожны беларус адкажа: тая, якая з маёй вёскі.

Кефір

Алена Ціхановіч

У гадох 70-ых фальклёрны хор з палескай вёскі паехаў у Маскву. Пасля выступленьня вяскоўцы ўпершыню ў жыцьці вырашылі пайсьці ў рэстаран. З напойў выбралі самы недарагі і экзатычны — кефір за 8 капеек. Афіцыянт прынёс цэлы паднос нечага белага ў шклянках, і даяркі зьнімаквалі — гэта было кіслае малако!

Так прызвычаліся да кефіру, які ў адрозьненьне ад сыракавышы набыў новую якасьць: ён сквашваўся ня шляхам натуральнага брадзжэньня, а спэцыяльным кефірным грыбком. Паходжаньне слова, як і самога напой, тлумачаць цюркскімі каранямі — кефір роднасны кумысу, словам „чыхір“ альбо „чакыр“ многія цюркскія народы называюць віно.

Кефір — напой так сама дэмакратычны, як і гарэлка. Яго паважаюць пэн-